

Nr 96.

Av herr **Nilsson** i Hagaby, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om möjligheterna och sättet för åstadkommande av större planmässighet, ändamålsenlighet och rättvisa uti beskattningen till stat och kommun.

Uti Riksdagens Första kammare har av L. Steffen följande motion blivit väckt:

»Då man betänker, av vilken vital betydelse för stat och kommun tillräckliga skatteinkomster äro och hur djupt skatteutgifterna ingripa i de enskildas ekonomi, i samhällsklassernas förhållande till varandra och i hela folkhushållningens utveckling, måste det medgivas vara ett synnerligen märkligt och oroväckande missförhållande, att det existerande skattesystemet i hög grad saknar både planmässighet och stöd uti sorgfälligt genomtänkta och allmänt gillade principer om ändamålsenlighet och rättvisa samt att samma brister äro utmärkande för den från riksdag till riksdag fortgående ändringen eller tillbyggnaden av vårt skattesystem.

Detta är ett system av vid olika tidpunkter, under påverkan av skilda tidsförhållanden, åskådningar och ekonomiska klassintressen uppkomna tillfällighetsskapelser och kompromissprodukter. Huruvida dessa bilda ett helt av tillräcklig planmässighet och ändamålsenlighet och hur skatterättsvisans krav blivit tillgodosedda inom detta osystematiskt hopkomna konglomerat av direkta och indirekta skatter till stat och kommun, det hava statsmakterna näppeligen någonsin givit sig tid att så lugnt och grundligt besinna, som frågans utomordentliga vikt uppenbarligen kräver.

Någon gång måste dock en sådan den stats- och kommunalfinansiella självbesinningens och principprövningens stund komma; ty ofantliga ekonomiska värden och fundamentala sociala rättfärdighetskrav vedervågas genom oändamålsenliga och orättvisa skatteförhållanden; och staten går genom dessa miste om både ekonomiska och moraliska krafter, som kunna bli av avgörande betydelse för hela dess framtid.

Behovet av att vårt skattesystems principer och verkningar underkastas en granskning.

Det är för allmänt känt, hur ofantligt stats- och kommunalutgifterna för olika ändamål tilltagit just under de sista årtiondena och huru en snabb, fortsatt ökning är att emotse, för att jag här skulle behöva dröja länge vid denna sida av saken. Lika bekant är skattemedlens, trots statens och kommunernas egen inkomstbringande affärsverksamhet, ännu alltjämt avgörande betydelse för den offentliga inkomsthushållningen.

Proportionen mellan skatterna och övriga stats- och kommunal-inkomster.

År 1910 utgjorde Sveriges alla statsinkomster 238,571,834 kronor och alla statsskatter 174,378,137 kronor. Skatterna utgjorde således 73,1 procent av samtliga statsinkomster; varmed kan jämföras förhållandet, att i England (med Skottland och Irland) utgjordes under finansåret 1908—1909 icke mindre än 86 procent av alla statsinkomster av skatter; vilket är en följd av den långt svagare utvecklingen av statens egen förvärvsverksamhet i England.

Av samtliga kommunalinkomster i Sverige voro 1910 57,3 procent skatter; d. v. s. 108,700,083 kronor av 189,838,241 kronor. I England (med Skottland och Irland) däremot utgjorde under finansåret 1908—1909 skatterna endast 46,3 procent av alla kommunalinkomster; ett förhållande, som förklaras huvudsakligen genom de relativt stora bidragen ur statskassan och genom ett starkt anlåtande av låne-medel.

Av alla offentliga inkomster (stats- och kommunal-) voro 1910 i Sverige således 66,1 procent skatter — d. v. s. 283,078,220 kronor av 428,410,075 kronor. För England (med Skottland och Irland) blir motsvarande siffra 67,7 procent; varvid dock är att märka, att dubbelräkningen, i följd av de stora statsbidragen till kommunernas inkomster i England, spelar en större roll för detta lands vidkommande än för Sveriges.

De svenska och engelska siffrorna äro således ej här fullt jämförliga. Dock låter med visshet säga sig, att skatterna till stat och kommun i Sverige 1910 voro något mindre än två tredjedelar och i England 1908—1909 något mer än två tredjedelar av samtliga stats- och kommunalinkomster. En oegentlighet i den här använda svenska statistiken består dessutom däri, att brännvinsförsäljningsmedlen (utgörande 16,827,361 kronor 1910) äro räknade bland statsskatterna, ehuru de disponeras av landsting, kommuner och hushållningssällskap; samt däri att fyr- och båkmedel, skogsvårdsavgifter (som även disponeras av lokala myndigheter) m. m. räknats bland skatter till staten, ehuru de egentligen ej böra betecknas som allmänna skatter.

Stats- och kommunalbudgetens växande.

Så mycket om skatternas proportion till övriga stats- och kommunalinkomster. Vad beträffar stats- och kommunalbudgetens ökning absolut

och relativt till folkökning under senare årtionden i Sverige, torde det vara till fyllest att här anföra följande.

Enligt en historisk undersökning av »Sveriges finanser», som år 1900 publicerades såsom gradualavhandling av nuvarande chefen för kungl. statistiska centralbyrån, doktor Ludvig Widell, ökades alla statsutgifter från 35,4 millioner kronor 1850 till 154,5 millioner kronor 1897 eller med 336 procent. Rikets »genomsnittliga» befolkning utgjorde 1850 enligt Sundbärg 3,461,914 och 1897 4,986,100 personer och hade således ökat med endast 44 procent. Alla statsutgifter ökades således mellan 1850 och 1897 i Sverige omkring sju och en halv gånger mer än befolkningen.

Doktor Widell indelade emellertid statsutgifterna i följande trenne huvudgrupper: I, verkliga utgifter för egentliga statsändamål; II, upp-
börds- och driftskostnader; III, utgifter för anskaffandet av inkomstgivande egendom och för avbetalning å skuld. Den första gruppen, de »verkliga» statsutgifterna under de olika huvudtitlarna, var 1897 73,9 millioner kronor, eller 230 procent större än 1850; vilket är en något mer än fem gånger snabbare ökning än den samtida folkmängdstillväxten.

Här bör i parentes anmärkas, att den äldre indelningen av statsutgifterna i »ordinarie» och »extra ordinarie» anslag samt av statsinkomsterna i »ordinarie», »bevillningar» och »särskilda» inkomster försvårar jämförelsen med den nutida finansstatistiken. Om man emellertid summerar å ena sidan nio av de viktigaste »ordinarie» statsinkomstposterna för 1850 samt å andra sidan de nio fullt motsvarande posterna för 1897, så erhåller man för 1850 16,2 och för 1897 85,2 millioner kronor eller för 1850 4,70 kronor och för 1897 17,1 kronor sådana statsinkomster per huvud av respektive års »genomsnittliga» befolkning.

Samtliga statsinkomster i Sverige per invånare beräknar jag, efter dr Widell och andra källor, för 1870 till 11 kronor 60 öre, för 1880 till 17 kronor 60 öre, för 1890 till 21 kronor 10 öre, för 1899 till 29 kronor 46 öre, för 1904 till 33 kronor 76 öre, för 1910 till 43 kronor 24 öre. Ensamt skatterna till staten utgjorde 1910 31 kronor 58 öre per invånare. Därtill kommo 1910 19 kronor 68 öre kommunalskatter per invånare. Således en samlad skattebörda å ej mindre än 51 kronor 26 öre per invånare år 1910. Besinna vi nu, att endast omkring hälften av befolkningen utgöres av manliga och kvinnliga individer i den arbetsdugligaste åldern mellan 20 och 60 (eller omkring 62) år, så föll på denna del av befolkningen det nämnda året en skattebörda till stat och kommun å icke mindre än 102 kronor 52 öre per individ — män och kvinnor, sjuka och friska, fattiga och bärgade eller rika, alla räknade lika.

Härmed kan jämföras följande tabell över statsutgifterna åren 1866—95 och 1899 ur »Sveriges land och folk» (första uppl.)

Medeltal för åren	Medelfolkmängd	Statsutgifter Kronor	Per invånare Kronor
1866—70	4,166,000	48,637,000	11,67
1871—75	4,274,000	56,684,000	13,27
1876—80	4,500,000	76,850,000	17,08
1881—85	4,605,000	81,222,000	17,64
1886—90	4,742,000	91,153,000	19,22
1891—95	4,832,000	102,497,000	21,21
1899	5,080,000	135,621,000	26,70

Förskjutningen mellan skatter och andra inkomstkällor för staten samt mellan direkta och indirekta skatter.

Likväl är det svenska folkets skattebelastning icke fullt så tung i denna stund, som den skulle varit, om icke under de sista årtiondena en förskjutning ägt rum i proportionen mellan statens förvärvsinkomster och statsskatterna. Denna förskjutning innebär nämligen, att förvärvsinkomsterna ökats relativt till de totala statsinkomsterna och att skatternas proportion till dessa senare därför minskats. Sålunda beräknar jag att de allmänna statsskatterna år 1870 utgjorde 77,5 procent samt förvärvsinkomsterna 17,5 procent och »avgifterna» 5 procent av alla statsinkomster, samt att de allmänna statsskatterna år 1910 utgjorde 68,4 procent (däri inräknade 3,6 procent, utgörande »utgiftsanslagen enskilt tillhörande uppbördsmedel m. m.»), förvärvsinkomsterna, (bland vilka jag icke medräknat brännvinsförsäljningsmedlen) 30,2 procent och »avgifterna» 1,4 procent av alla statsinkomster.

Under det att den först belysta utvecklingslinjen ådagalägger ofrånkomligheten av statsutgifternas snabba ökning per invånare i vårt land och vår tid, iakttaga vi nu, att uti utvidgningen av statens egen förvärvsverksamhet föreligger ett redan uti användning varande medel att åstadkomma den nödiga ökningen av statsinkomsterna samtidigt med att statsskatternas proportion till de totala statsinkomsterna minskas. Vilja vi blott fortsätta på denna redan prövade väg — t. ex. därigenom att staten övertar socker-, tobaks-, tändsticks- och sprittillverkning (det senare kanske blott för den industriellt förbrukade spriten) — så kunna vi uppenbarligen emotse en lång framtid av stigande statsutgifter, utan motsvarande ökning av statsskatterna.

Detsamma gäller naturligtvis kommunernas inkomst- och skatteproblem.

Ytterligare en utvecklingslinje av intresse i detta sammanhang är den, som består uti ändringar i proportionen mellan direkta och indirekta statsskatter. År 1870 utgjorde de direkta statsskatterna omkring 28 procent och de indirekta omkring 72 procent av alla statsskatter. På 1890-talet sjönko de direkta skatterna till under 15 procent, och de indirekta stego således till över 85 procent. Därefter har utvecklingen gått den motsatta vägen, så att de direkta statsskatterna enligt mina beräkningar 1910 utgjorde 30,83 procent, 1912 31,61 procent och 1913 32,32 procent av alla statsskatter (i det beräkningarna för de två sista åren dock äro gjorda efter »riksstaten»). På de indirekta statsskatterna kommo således 1910 69,17 procent, 1912 68,39 procent och 1913 67,68 procent.

Härvid vill jag dock anmärka, att jag fattat varken begreppet »skatt» eller begreppen »direkt» och »indirekt» skatt noggrant i överensstämmelse med bruket i »rikshuvudboken»; men de statistiska verkningarna av avvikelserna från det officiella språkbruket bli icke betydande. Till »direkta» statsskatter räknar jag endast »mantalpengar», »stämpelmedel», »inkonstskatt» och »bevillning av fast egendom samt av inkomst» samt med dessa liktydiga poster. Till »indirekta» statsskatter räknar jag »tullmedel», »brännvinstillvärkningsavgift», »vitbetssockertillvärkningsavgift», »punschskatt» och »maltskatt». Med statsskatter eller allmänna skatter till staten menar jag endast dessa direkta och indirekta skatter. De övriga s. k. »skatterna» kallar jag för »avgifter», enär de träffa endast dem, som använda sig av vissa statens inrättningar, som icke äro förvärfvsföretag. Dessa senare inbringa statens »förvärfvsinkomster».

Vad skatterna till kommunerna beträffar, böra de i vårt land icke anses som enbart »direkta», då landsting, kommuner och hushållningssällskap disponera över brännvinsförsäljningsmedlen, som visserligen uppbäras såsom en indirekt skatt till staten, men sålunda dock användas såsom en indirekt skatt till kommunerna. I många främmande länder finnas ju dessutom stadstullar och acciser med kommunal begränsning.

Enligt den officiella statistiken utgjorde »konsuntionsskatterna» (närmast motsvarande vad jag kallar »indirekta» skatter) 1906 48,33 procent, 1907 48,73 procent, 1908 46,54 procent, 1909 43,36 procent och 1910 44,41 procent av samtliga skatter till stat och kommun. Återstoden, som jag kallar för »direkta» skatter, utgjorde således 1906 51,67 procent, 1907 51,27 procent, 1908 53,46 procent, 1909 56,64 procent, 1910 55,59 procent. Det är sålunda tydligt, att vi, sedan det närvarande århundradets ingång, kunna konstatera en tendens till de direkta skatternas ökning och de indirektas minskning i förhållande till den totala skattesumman. Även här skulle det således kunna bli fråga om att allenast plannässigt fort-

sätta på en väg, som redan är utpekad och prövad genom de faktiska förändringarna under en följd av år.

*Handelspoli-
tikens inver-
kan på skat-
tesystemets
utveckling.*

Skatteproblemet — d. v. s. spørsmålet om planmässighet, ändamåls-
enlighet och rättvisa i beskattningen till stat och kommun — vore alltid
invecklat och svårlöst, men dock väsentligt enklare än det nu är, om vi
icke bland statens och kommunernas största och därför för tillfället oun-
bärliga inkomstkällor förefunne sådana, som av statsmakterna skapats
icke, eller åtminstone icke i främsta rummet, för att bringa inkomster
till det allmänna, utan för att hjälpa våra producenter i deras konkur-
rens på den svenska marknaden med utlandets producenter samt för att
reglera förbrukningen av vissa, för folkets hälsa och moral skadliga
varor. Statsskatter av denna art äro tullarna, och till denna kategori av
stats- och kommunalinkomster höra brännvinstillverknings- och för-
säljningsmedlen. Då dessa »konsumtionsskatter» — tullar och acciser
— kommo till, var hänsynen till statskassans stärkande frånvarande eller
underordnad; men, sedan de svällt ut till mycket stora poster i den ordi-
narie inkomstberäkningen för stat och kommun, hava de fått ett dubbelt
statsändamål; och det är nu ofta svårt att säga, om det handelspolitiska
eller det statsfinansiella, det socialhygieniska eller kommunalfinansiella mo-
tivet för deras bibehållande är det starkare.

Ytterligare kompliceras spørsmålet om sådana stats- och kommunal-
skatters ändamålsenlighet och berättigande därigenom, att de med nöd-
vändighet — på grund av sin ofrånkomliga egenskap av skatter, som be-
talas i form av förhöjning av priserna på livets vanligaste för-
nödenheter eller på de allmännast brukade njutnings- och sti-
muleringsmedlen *belasta de mindre bemedlade samhällsklasserna ojämn-
förligt mycket tyngre än de mera bemedlade.* Om denna ojämnhet i de in-
direkta (»konsumtions-») skatternas tryck på medborgarne icke till fullo
motväges genom en tillräckligt starkt utvecklad direkt beskattning på
förmögenhet och inkomst — vilken icke träffar de med indirekta skatter
överbelastade samhällsklassernas inkomster och egendom — blir det ur
skatterättvisans och den sunda nationella ekonomiens synpunkter nödvän-
digt att, trots de stats- och kommunalfinansiella svårigheterna, sänka
eller borttaga ifrågavarande indirekta skatter och att samtidigt höja de
direkta skatterna eller att öka statens eller kommunernas förvärvsverk-
samhet för att skaffa kompensation åt det allmänna i dess inkomstkrav.

Man befinner sig i varje fall i en invecklad situation i följd av han-
delspolitikens inverkan på skatteförhållandena och tvingas att lösa ett pro-
blem med »tvenne obekanta» — en handelspolitisk och en finanspolitisk

faktor. Samma slags problem framträder, då kommunalfinanserna äro beroende av t. ex. brännvinsmedlen. Endast en i stora drag genomtänkt och utarbetad reformplan kan vara tjänlig i sådana fall. Allt planlöst, av separatintressen starkt påverkat plottrande med små reformer i än den den ena än den andra riktningen måste stegra förvirringen och öka den ekonomiska och moraliska skadan för samhället.

Några siffror skola förtydliga och bestyrka detta.

Om man summerar följande nio, 1850 och 1897 med varandra fullt jämförliga statsinkomstposter, nämligen »grundskatter», »mantalspengar», »brännvinsmedel», »tullar», »arrendemedel», »postmedel», »bötesmedel», »fyr- och båkmedel» och »stämpelmedel», blir summan för 1850 16,220,400 kronor och för 1897 85,192,700 kronor. Tullmedlen för 1850 utgjorde 6,989,900 kronor och för 1897 43,755,000 kronor. Således utgjorde tullmedlen 1850 43,1 procent och 1897 51,4 procent av dessa viktiga statsinkomster, vilkas betydelse kan mätas genom att jämföra dem med de totala statsutgifterna, som, såsom ovan redan angivits, 1850 utgjorde 35,4 och 1897 154,5 millioner kronor.

Tullmedlen utgjorde 1898 37,4 procent och 1910 25,6 procent av alla statsinkomster.

Att införandet av importtullar för t. ex. spannmål, höjt priset för denna vara inom tullområdet mycket avsevärt upp över den nivå, som skulle varit gällande, om ingen tull funnits, kan bevisas genom jämförelsen mellan spannmålspriserna i länder med och utan tullskydd och eljes någorlunda likartade ekonomiska utvecklingsförhållanden och förhållanden till världsmarknaden. Jag väljer England (med Skottland och Irland) och Preussen till exempel och anför här en av *Board of Trade* i mars 1913 publicerad statistik, som anger de årliga genomsnittspriserna för vete mellan 1870 och 1912 i de båda nämnda länderna och tillika utvisar tullförhållandena och deras växlingar. Såsom tredje avdelning i samma tabell tillfogar jag en ur Gustav Sundbärgs »Betänkande i utvandringsfrågan» (sidan 104) hämtad statistik över markegångspriset å råg i Sverige åren 1870—1912; och har jag tillfogat anmärkningar om tullförhållandenas ändringar även i Sverige.

År.	England med Skottland och Irland.		Preussen.		Sverige.	
	Importerat vete. Genomsnittspris i <i>shillings</i> och <i>pence</i> per <i>quarter</i> .	Införseltull i <i>shillings</i> och <i>pence</i> per <i>quarter</i> .	Officiellt genom- snittspris i <i>shil- lings</i> och <i>pence</i> per <i>quarter</i> .	Införseltull i <i>shillings</i> och <i>pence</i> per <i>quarter</i> .	Markegångs- priset å råg. Kronor per 100 kg.	Införseltull. Kronor pr 100 kg.
1870	45 s. 1 d.		43 s. 8 d.		12 Kr. 11 öre	
1871	50 » 9 »		50 » 2 »		12 » 95 »	
1872	53 » 3 »		51 » 9 »		13 » 75 »	
1873	55 » 9 »		56 » 6 »		15 » 50 »	
1874	52 » 1 »		51 » 5 »	Ingen tull.	15 » 35 »	
1875	45 » 5 »		41 » 11 »		13 » 97 »	
1876	44 » 8 »		45 » 0 »		13 » 97 »	
1877	53 » 6 »		49 » 3 »		14 » 01 »	
1878	47 » 1 »		43 » 3 »		12 » 16 »	Ingen tull.
1879	45 » 3 »		41 » 11 »	2 s. 2 d.	12 » 05 »	
1880	47 » 6 »		46 » 10 »	» »	14 » 91 »	
1881	47 » 4 »		47 » 1 »	» »	15 » 78 »	
1882	45 » 9 »		44 » 7 »	» »	12 » 58 »	
1883	42 » 0 »		39 » 7 »	» »	12 » 26 »	
1884	36 » 1 »		37 » 0 »	» »	11 » 36 »	
1885	33 » 7 »		34 » 8 »	6 s. 6 ½ d.	9 » 92 »	
1886	32 » 4 »	Ingen tull.	33 » 7 »	» »	9 » 45 »	
1887	32 » 9 »		35 » 2 »	» »	8 » 01 »	
1888	32 » 11 »		37 » 3 »	10 s. 10 ½ d.	10 » 42 »	2 kr. 50 öre
1889	32 » 11 »		39 » 2 »	» »	11 » 09 »	» »
1890	33 » 5 »		41 » 2 »	» »	11 » 30 »	» »
1891	38 » 1 »		47 » 6 »	» »	15 » 15 »	» »
1892	32 » 10 »		40 » 6 »	7 s. 7 ½ d.	11 » 83 »	1 kr. 25 öre
1893	27 » 7 »		32 » 6 »	» »	10 » 47 »	» »
1894	22 » 11 »		28 » 11 »	» »	8 » 91 »	» »
1895	23 » 7 »		30 » 0 »	» »	9 » 74 »	63 kr. 15 öre 63 kr. 70 öre
1896	26 » 6 »		32 » 9 »	» »	10 » 41 »	» »
1897	31 » 11 »		35 » 5 »	» »	11 » 30 »	» »
1898	34 » 4 »		39 » 10 »	» »	11 » 70 »	» »
1899	28 » 8 »		33 » 2 »	» »	13 » 01 »	» »
1900	29 » 2 »		32 » 1 »	» »	12 » 47 »	» »
1901	28 » 5 »		34 » 8 »	» »	12 » 19 »	» »
1902	28 » 8 »	Tull å 1 s. o. ¾ d. från 15 april 1902 till 30 juni 1903.	35 » 2 »	» »	11 » 83 »	» »
1903	29 » 1 »		33 » 2 »	» »	11 » 73 »	» »
1904	30 » 0 »		36 » 2 »	» »	12 » 33 »	» »
1905	31 » 0 »		36 » 7 »	» »	12 » 57 »	» »
1906	30 » 2 »		37 » 3 »	11 s. 10 d.	12 » 64 »	» »
1907	32 » 11 »	Ingen tull sedan den 30 juni 1903.	43 » 1 »	» »	13 » 67 »	» »
1908	36 » 0 »		43 » 8 »	» »	13 » 46 »	» »
1909	39 » 8 »		48 » 5 »	» »	13 » 31 »	» »
1910	36 » 0 »		43 » 8 »	» »	12 » 37 »	» »
1911	34 » 0 »		42 » 7 »	» »	13 » 60 »	» »
1912	36 » 4 »		45 » 4 »	» »	13 » 86 »	» »

Jämföras från år till år de engelska och preussiska vetopriserna, visar det sig, att de senare äro något litet lägre än de förra eller alldeles lika med dem från och med 1870 till och med 1883, men att 1884 det motsatta förhållandet inställer sig, samt att sedan 1888 de preussiska vetopriserna i allmänhet varit omkring 3 *shillings* per *quarter* högre än de engelska. Detta är tydligen en värkan av det »högskydds»-system, som infördes i tyska riket 1885 och utvecklades 1888 och 1906 (med en svag sänkning av skyddet 1892). Så länge frihandeln varar, 1870—1878, och så länge tullskyddet är svagt, 1879—1884, äro de preussiska och engelska prisnivåerna lika eller nästan lika. Vad de svenska rågpriserna beträffar, är priset åren 1881—87 i ögonfallande samt prisets upplyftande till 1870—82 års medelnivå genom skyddstullarna av 1888 och 1895. Efter tullsänkningen av 1892 sjunker priset till ett minimum 1894, vilket sedan, under inflytande av 1895 års tullförhöjning, ersättes genom en jämn, hög prisnivå.

Beträffande tullarnes nedprässande inflytande på de mindre bemedlades, särskilt lönarbetarnes levnadsstandards — därigenom att dessa samhällsklasser i stor utsträckning varit oförmögna att stegra sina penninginkomster i proportion till nödvändighetsartiklarnes fördyrande genom tullar — ha för Sveriges vidkommande inga tillräckligt omfattande och grundliga undersökningar verkställts. Sådant kan överhuvud utföras endast genom statens försorg. Professor Wicksells bidrag till frågans belysning i hans *Finanztheoretische Untersuchungen* (av 1896) äro förtjänstfulla, men alltför begränsade och nu föråldrade. För en stockholmsk arbetarfamilj av medelstorlek och med 900 kronors inkomst år 1895 beräknar Wicksell 27 kronor direkta skatter och minst 133 kronor konsumtionsskatter — därav 28 kronor 80 öre brännvinsskatt och 5 kronor tobaksskatt — eller i allt minst 160 kronor eller 18 procent av hela inkomsten (sid. 344—347). Konsumtionsskatterna ensamt skulle uppgått till omkring 15 procent av inkomsten.

Icke mindre i behov av belysning genom grundlig utredning är spörsmålet om konsumtionsskatternas fördelning på mindre och större inkomster i vårt land. Det är självklart, att de oundgängliga utgifterna för t. ex. bröd, fläsk och socker utgöra en vida större procent av årsinkomsten för en familj med 1,000 kronors inkomst än för en lika stor familj med 10,000 kronors inkomst, samt att de på bröd, fläsk och socker fallande skatterna därför komma att uttaga en större procent ur den förra än ur den senare inkomsten, men vi behöva en statistisk utredning, som noga visar hur härmed verkligen förhåller sig.

I artikeln *Steuerreformen* i Bd II av *Handbuch der Politik* (s. 121—2 — *Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 48 häft. (Nr 96).*

122) anför v. Eheberg en för tyska riket av Gerloff utförd undersökning, som givit till resultat, att tullar och andra konsumtionsskatter (omkring år 1900?) belastade inkomster under 800 mark med 4,4—6,3 procent, inkomster å 800—1,200 mark likaledes med 4,4—6,3 procent, inkomster å 1,200—2,000 mark med 3,6—5,1 procent, inkomster å 2,000—4,000 mark med 2,2—3,2 procent, inkomster å 4,000—6,000 mark med blott 1,3—1,9 procent, inkomster å 10,000—50,000 mark med 1,0—1,5 procent och ännu större inkomster med blott 1,0 procent. De fattiga voro således omkring fem gånger tyngre belastade med konsumtionsskatter än de rika — om vi räkna 1 procent avdrag av inkomsten såsom samma ekonomiska börda vid 1,000 kronors inkomst och vid 50,000 kronors inkomst, vilket dock är alldeles falskt, ty 1 procent minskning av inkomsten är naturligtvis en många gånger tyngre ekonomisk börda vid 1,000 kronors familjeinkomst än vid 10,000 eller 50,000 kronors.

Vad inkomstskatten beträffar — då denna är progressiv och lämnar de minsta familjeinkomsterna orörda — iakttaga vi naturligtvis det omvända förhållandet. Gerloff fann i Tyska riket för inkomster under 800 mark en belastning å 1,2 procent; denna steg till 1,8 procent, 3,8 procent, 4,8 procent, 6,8 procent och 8,5 procent, då inkomsten steg till 1,200, 2,000, 4,000, 6,000 och 10,000 mark. Vid 30,000 mark var den 9 procent, vid 50,000 mark 11 procent och vid 100,000 mark 11,5 procent samt vid 200,000 marks årsinkomst 12 procent, vilket synes ha varit maximum. Men det är dock utan tvivel för en familjs sunda levnadsstandard vida kännbarare att förlora 9 kronor av 800 kronors årsinkomst eller 22 kronor av 1,200 kronors, än att sätta till 24,000 kronor av 200,000 kronors årsinkomst. Den senare förlusten märkes endast på förmågan av rena lyxutgifter eller på förmågan att investera kapital. Vid mer än 200,000 kronors inkomst skulle förövrigt skatteprocenten åter sjunka, så att kapitalbildningsförmågan skonades mer, ju större inkomsten vore över 200,000.

Den totala bördan av indirekta och direkta (stats-?) skatter i Tyskland synes hava utgjort 6—8 procent vid 1,000 marks inkomst och 14,5 procent vid 100,000 marks. Och då det är intet tvivel underkastat, att det för en arbetare är vida kännbarare att få sin inkomst reducerad från 1,000 till 930 kronor än för en millionär att få sin inkomst minskad från 100,000 till 85,500 kronor, visar oss detta exempel, att den blotta tillvaron av direkta skatter, vid sidan af de indirekta, ingalunda bevisar, att rättvisa och sund nationell ekonomi äro tillräckligt tillgodosedda genom skattesystemet. Det stora och ännu olösta, ja, knappast i något land ens tillfyllest utredda problemet består uti en rätt avvägning av indirekta och direkta

skatter relativt till de olika samhällsklassernas ekonomiska bärkraft och folkhushållningens behov av kapitalansamling.

Här har jag icke yttrat mig om skyddstullarnas handelspolitiska och allmänna ekonomiska verkningar. Jag kan icke heller i denna kortfattade framställning giva mig in på denna omtvistade fråga, utan att komma allt för långt bort från mitt egentliga ämne. Nödvändigt är dock att här betona, att en utredning av vårt skattesystems byggnad och verkningar måste omfatta en grundlig utredning även av vårt tullsystems byggnad och verkningar. Även om det kan vara stridigt, i vilken grad tullarna på nödvändighetsartiklar stegrat dessas priser utöver de samtidiga stegringarna av arbetslöner, så kan det dock aldrig tvistas om det solklara finansstatistiska faktum, att dessa tullmedel utgöra en skatt till staten, vars fördelning på de mer och mindre bemedlade samhällsklasserna är ett spörsmål av den mest djupgående nationalekonomiska och finanspolitiska betydelse. Jag inskränker mig här till att begära en utredning av denna tullskattefråga i sammanhang med en utredning av hela vår skattefråga.

Icke nog med att de totala statskatterna otvivelaktigt äro ojämnt fördelade i den bemärkelsen, att de utkräva ofantligt mycket större uppoffringar från de fattigare än från de förmögnare samhällsklasserna. Och icke nog med, att detta grundfel vidlåder även den kommunala beskattningen, trots dess karaktär av väsentligen direkt beskattning. Kommunalbeskattningen uppvisar, som välkänt är, även en annan art av ojämnhet, varigenom fattigdomen beskattas tyngre än välståndet. Jag avser den ofantliga skillnaden i skattebördan de olika kommunerna emellan samt det faktum, att denna skillnad till stor del består däruti, att de största andelarne av utgifter för vissa offentliga, i lag påbjudna ändamål av den mest iögonfallande nationella betydelse måste bäras av de fattigare och fattigaste kommunerna, därför att dessa hysa en större del av de befolkningsklasser, som nödvändiggöra dessa nationella utgifter.

Grunden till svårigheterna ligger här däruti, att rent nationella behov, såsom folkskolebildning, sjukvård, fattigvård, religionsvård och i viss mån även vägunderhåll, skola bestridas med lokala ekonomiska medel, varje kommun för sig och med sina egna medel, hur otillräckliga dessa än må vara i följd av lokal ojämnhet uti befolkningsklassernas och den ekonomiska verksamhetens fördelning.

Då jag nu är inne på ett ämne, inom hvilket jag saknar sakkännedom på grund av personlig erfarenhet, vill jag till stöd för det sagda anföra

De kommunala skatternas ojämna fördelning.

några rader ur ett föredrag av greve Raoul Hamilton vid fattigvårdsmötet i Kristianstad den 11 februari 1912 (se »Social Tidskrift», häft 2, 1913).

»Lagstiftningen ålägger de olika kommunerna att underhålla var och en sina egna fattiga, och denna bestämmelse kunde haft fog för sig under äldre tider, då folket vistades hela sitt liv i den kommun, där deras vagga stått, och då beskattningsföremålen huvudsakligen utgjordes av jordbruksfastighet och således voro bundna vid kommunen, men denna lagbestämelse är numera orimlig med befolkningens stora rörlighet — 10 procent i många kommuner och väl det byta årligen hemortsrätt — och med den benägenhet för huvudparten av skatteobjekten — jordbruksfastigheten utgör numera knappast 15 procent av landets samtliga — nämligen de rörliga att söka sig till kommuner, där skatten är låg och där den härigenom blir ännu lägre. Statistiken giver oss en klar bild av kommunernas förmögenhetsvillkor och belyser den stora skillnaden mellan landets rika och fattiga kommuner. Den påvisar, att den av bevillning beskattningsbara inkomsten fördelad på samtliga invånare utgör i medeltal för var och en av dessa i de rika kommunerna exempelvis i Djursholms köping, där åtskilliga förmögna personer byggt villor och bosatt sig, 1,295 kr., i Stockholm, som inom sina gränser hyser en tredjedel av Sveriges av inkomstskatt beskattade förmögenhet, 800 kr. och i Danderyds lantkommun, där på grund av kapitalets och andra skatteobjekts inflyttning jordbruksfastigheten nu allena utgör 4,7 procent av samtliga beskattningsföremål, 700 kr., men att däremot i de fattiga kommunerna denna inkomst utgör i medeltal pr person t. ex. i Öxabäck i Älvsborgs län 13 kr., i Svartå i Halland 35 kr., i Kall i Jämtland 40 kr., i Mulserud i Jönköpings län 49 kr. och i S:t Olof i Kristianstads län 43 kr., samt att denna beskattningsbara inkomst utgör i medeltal på varje invånare i städerna 506 kr. och på landsbygden 105 kr. Härav synes framgå, att inom landsbygdens kommuner förmögenhetsvillkoren äro högst olika och att över huvud taget stadsbefolkningen är vida förmögnare än lantbefolkningen. Då härtill kommer att större delen av stadsbefolkningen, 54,5 procent, befinner sig i sin kraftigaste ålder 15 till 50 år och endast 6 procent äro åldringar över 65 år, men däremot på landsbygden större delen eller 55 procent äro barn under 15 år och äldre personer över 50 år, samt av dessa senare icke mindre än 9 procent äro åldringar över 65 år, bör väl ingen tveksamhet råda därom att landsbygden i skatteavseende är vida mindre bärkraftig än städerna.

»De kommunala utskylderna ställa sig i omvänt förhållande till den ekonomiska bärkraften, vilket torde vara en naturlig följd därav att i kommuner med mindre bärkraft i beskattningsavseende åliggandena beträff-

fande skolväsendet och fattigvården är mera betungande, eftersom antalet skolpliktiga barn och åldringar i dessa i allmänhet är stort och beskattningsföremålen ett fåtal. Det påståendet, att landsbygdens mera avlägset belägna kommuner äro städernas och de större samhällenas barnuppfostnings- och ålderdomsförsörjningsanstalter, torde äga sin riktighet.

»I hälften av lantkommunerna (1,128) utgå de kommunala utskylderna för jordbruksfastighet med över 12 kr. för 100 kr. inkomst och i en fjärdedel av kommunerna (592) över 15 kr. samt uti 173 st. över 20 kr. för samma inkomst och vad inkomst av kapital, rörelse m. m. beträffar beskattas den i bortåt en tredjedel av kommunerna med 10 kr. och därutöver och i 106 kommuner över 15 kr. för 100 kr. inkomst, varemot ej i någon stadskommun denna skatt utgör mer än 8 kr. I medeltal utgingo kommunalutskylderna på landsbygden år 1908 med kr. 12:90 för jordbruksfastighet och kr. 9:10 för inkomst och i städerna kr. 5:70. Även om det påståendet innebär någon sanning, att uti vissa trakter av vårt land jordbruksfastigheten är lågt upptaxerad, torde denna omständighet icke hava stort inflytande på beskattning, då man betänker, att jordbruksfastigheten numera utgör allenast $\frac{1}{8}$ av landets samtliga beskattningsföremål och $\frac{1}{3}$ av landsbygdens. Vidare torde vara anmärkningsvärt, att på landsbygden av de kommunala utgifterna 88 procent avse sådana statsändamål som kyrkliga ändamål, folkskola och fattigvård, men av städernas kommunala utgifter endast 22 procent belöpa sig på dessa ändamål. Således åtgå kommunalutgifterna på landsbygden huvudsakligen till att uppfylla de förpliktelser staten ålagt kommunerna, men i städerna däremot avse de väsentligaste beloppen att tillfredsställa invånarnas bekvämlighet.

»Medan millionären, ägaren till något palats på Strandvägen i Stockholm i skatt för kyrkliga ändamål, folkupplysningen, fattigvården samt vägars och gators underhåll för varje 500 kr. av sin inkomst erlägger 20 kr. belöper sig denna skatt för egnahemslånetagaren, som brukar Linderödsåsens karga jord, för samma inkomst över 100 kr. och därest den förstnämnde erlade i proportion till sina inkomster lika hög skatt för sina låtom oss säga till en halv miljon kr. uppgående inkomster som småbrukaren på Linderödsåsen, stege hans skatter för angivna ändamål från nu utgående 20,000 kr. till över 100,000 kr.

»Med dessa torra siffror har jag velat belysa de olika kommunernas ekonomiska bärkraft och orättvisorna i fördelningen av skatterna för vissa statsändamål och nu ber jag få övergå till fattigvårdsbördan. Det faller av sig självt, att med den nu rådande stora skillnaden i kommunernas ekonomiska bärkraft å ena sidan och fördelningen å understödstagarna å andra sidan fattigvårdsbördan också skall verka högst olika. Man finner

sålunda, att Djursholm med sin beskattningsbara inkomst av 3,900,000 kronor har att bekosta underhållet åt 43 understödstagare eller samma antal som S:t Olof i Skåne med 75,000 kronor beskattningsbar inkomst och att i Djursholm underhållet av varje understödstagare uppbäres av en till 90,000 kronor uppgående årsinkomst, men i Carl Gustafs församling i Älvsborgs län av en årsinkomst av allenast 440 kronor eller med andra ord att miljonären i Djursholm med 90,000 kronor årsinkomst har samma åligganden i afseende på fattigvården som arbetaren i Carl Gustafs församling med 440 kronor beskattningsbar inkomst.

»Utgifterna för fattigvården utgjorde 1908 för 100 kronor beskattningsbar inkomst i Djursholm 22 öre, i Östersund 60 öre, i det rika Danderyd 50 öre och i Stockholm kronor 1: 15 samt däremot i Öxabäck, Älvsborgs län, måhända beroende på särskilda förhållanden, 22 kronor, i Rolfstorp, Halland, kronor 12: 20, Forshälla, Bohuslän, kronor 9: 35 och för att icke förbigå fattigvårdsförhållandena i det s. k. feta Skåne i Loushult 7 kronor och i Stenestad 7 kronor. Dessasiffror tala ett tydligt språk. De säga oss, att det mindre burgna folket i Loushult, vars invånare huvudsakligen livnära sig av korgarbeten och klensmide drivna såsom hemslöjd, och vilka arbeta i sitt anletes svett för att kunna livnära sig själva och sin familj, bära för en beskattningsbar inkomst av 500 kronor i fattigvårdsutskylder 35 kronor, medan kapitalisten, som bebor sin eleganta villa i Djursholm och lever i överflöd, avbördar sig dessa utskylder med kronor 1: 10 för samma del av sin inkomst. Statistikens siffror säga oss också, att djursholmsbon för en inkomst af 55,000 kronor icke erlägger högre belopp i fattigskatt eller 122 kronor än skolläraren i Rolfstorp i Halland för 1,000 kronors inkomst. Vidare få vi veta, att därest stockholmsbon för sin miljonfastighet erlade samma skatt i förhållande till taxeringsvärdet av sin fastighet som småbrukaren i Carl Gustaf i Älvsborgs län, stege hans fattigskatt från dess nuvarande belopp 525 kronor till 6,600 kronor.

»Om stockholmsbon med en årlig inkomst av en halv million kronor vart tionde år till de fattige donerade 550,000 kronor, bidroge han likväl icke mer i förhållande till sina inkomster till de fattiges underhåll än skolläraren i Rolfstorp. Donatorn skulle säkerligen prisas som en stor välgörare, men skolläraren talar ingen om.

»Jag hoppas nu hava påvisat, att fattigvårdsbördan huvudsakligen bäres av de mindre burgna i landet och att de förmögna slippa tämligen lindrigt undan.»

Så många vitala sociala, ekonomiska och administrativa reformfrågor hava under de senare årtiondena undanskjutits eller, efter påbörjad behandling, lämnats olösta, att det under sista åren blivit en ofrånkomlig nödvändighet att gottgöra så mycket som möjligt av det försummade. Därav det ansevärdiga antalet just nu pågående officiella utredningar av stora frågor. De, som betrakta denna företeelse helt mekaniskt eller vilja komma åt ett billigt argument för att undanskjuta ett nytt utredningskrav, pläga därför framställa mängden av pågående utredningar som ett ont i sig självt, vilket icke får ökas genom ytterligare ökning av utredningarnas antal. Det synes mig dock vara med Riksdagens värdighet allena överensstämmande att pröva varje nytt utredningsförslag uteslutande ur sakliga synpunkter och att låta dessa allena avgöra frågans behandling. Och jag vågar tro, att mitt föreliggande utredningsförslag ur sådana synpunkter icke skall kunna med lätthet undanskjutas.

Å andra sidan måste jag erkänna, att mina erfarenheter av skattepolitiska frågor behandling inom Riksdagen övertygat mig om, att separatintressen, fördomar och brist på verklig sakkunskap därvid spela en mer än vanligt stor roll. De skattepolitiska problemernas olösliga sammanhang med de privatekonomiska förhållandena och med produktionens organisation och utveckling samt dessa problemers egen ytterst invecklade beskaffenhet synas mig till fyllest förklara detta missförhållande samt tillika kraftigt vittna om nödvändigheten av ett grundligt uppklarande uti ett sammanhang av våra skattepolitiska förhållanden.

Jag vill här anföra blott att enda exempel, som synes mig visa, att även från det obestridligt mest sakkunniga och kompetenta håll inom Riksdagen kunna förekomma skattepolitiska uttalanden av saklig och principiell innebörd, mot vilka synnerligen berättigade invändningar måste framställas. Jag citerar ur Första kammarens protokoll för 1913, nr 17 (lördagen den 29 mars) huvudsaken av ett uttalande av herr Swartz, vilket föranleddes av bevillningsutskottets betänkande nr 24 i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å ris, risgryn och rismjöl.

»Den här frågan kan ju i och för sig vara av jämförelsevis obetydlig beskaffenhet», började herr Swartz, »men det uttalande, som gjorts från reservanternas sida och som ytterligare understrukits, särskilt av en talare, som tillhör den socialdemokratiska fraktionen av reservanterna här i kammaren, ger en helt annan betydelse åt föreliggande fråga. Det är helt enkelt första gången, som på ett mera bestämt sätt säges ifrån, att meningen är en omläggning av beskattningen. Jag kan under sådana omständigheter ej underlåta att något fästa uppmärksamheten på detta för-

Förvirringen i uppfattningen, även inom Riksdagen, av de skattepolitiska grundfrågorna.

hållande och säga, huru jag för min del ser det med hänsyn till den kommande utvecklingen.

»Jag kan ej neka till, att det inger mig likaväl som den sista ärade talaren mycket stora bekymmer att se representanterna för de båda samverkande majoritetspartierna inom Riksdagen på detta sätt taga på statsfinansiella spörsmål. — — —

»När det sagts, att det endast kan anföras statsfinansiella skäl för tullens bibehållande, så är kanske detta uttryck litet svårt att rätt förstå till sin innebörd, men det förefaller mig dock, som om reservanterna därmed ville säga, att det ju icke är så värst mycket att fästa sig vid, när det endast är statsfinansiella skäl, som tala. Man kan åtminstone tolka betydelsen av reservanternas uttalanden sålunda: är det endast statsfinansiella skäl, som tala för behållandet av en konsumtionsskatt, då är det ej tillräckligt skäl att behålla den; då kan man ta bort den. Uppstår ett hål, såsom en ärad talare antydde, i budgeten, får man se till att stoppa igen det hålet på ett annat sätt. Det är just detta lättvindiga, jag tvekar ej att säga lättsinniga, sätt att se på statsfinansiella frågor, som jag såsom förutvarande finansminister måste säga inger mig stora bekymmer för framtiden. Det går ej att utan vidare säga: blir det hål i inkomsterna, skola vi se oss om, var vi skola kunna skaffa andra i stället. Det går ej an att säga: vi skola afskaffa konsumtionsskatterna och i stället taga till direkta skatter. Mina herrar, så enkelt är ej skatteproblemet i våra dagar, att man utan vidare kan ta bort de skatter, som lagts på ett sätt, och bara säga, att vi skola lägga dem på ett annat sätt. Det fordras litet mera förutseende och förarbete för att bedöma, huruvida ej vad jag vill ersätta en förlorad skatt med kan verka på annat sätt, än vad jag tror. Jag har under den tid, jag från statsrådsbänken hade att parera i sådana frågor, tillfälle att tämligen ingående sätta mig in i dessa statsfinansiella spörsmål och särskilt i beskattningsfrågorna. Det har framhållits nu likaväl som vid föregående tillfällen, att vi här i landet äro så på efterkälken med den direkta beskattningen, att vi därvidlag ha så mycket att lära från andra länder, och att vi måste se till att lägga om vår beskattning på samma sätt som dessa länder. De, som tåla vid bördorna, skola bära dem. Det betyder på det språket, att man skall taga mycket mera, än nu är fallet, på arvsskatt, inkomstskatt och direkt skatt i allmänhet. Vad nu det talet beträffar, vill jag säga herrarne det, att vi nu verkligen på den vägen gått framåt så betydligt under sista tiden, att vi i dessa avseenden nått lika långt som det land, som alltid, åtminstone från liberalt håll, framhålls som föregångslandet i det avseendet, nämligen England. England hade år 1905 enligt de sista uppgifter man kunnat få i den delen, av sina

skatter till stat och kommun att i direkt skatt erlægga 49,6 procent av sammanlagda skattebeloppet. Under år 1907 hade Sverige att erlægga 45,9 procent av alla skatter i direkt skatt. Sedermera har för Sverige förhållandet ändrats därhän, att år 1910 utgingo de direkta skatterna med 49,67, de indirekta med föga över 50 procent. Sålunda ha vi under 1910 i Sverige kommit upp till precis detsamma, som enligt sista uppgifterna från England är förhållandet där, och England var dock det med direkta skatter högst belastade landet. Således, för dem, som anse, att det enda riktiga med avseende på skattefördelningen är att lägga så mycket som möjligt på den direkta beskattningens väg, är det av det anförda klart, att vi redan nu nått lika långt som vilket som helst annat land. Och jag vågar upprepa vad jag vid föregående tillfällen sagt i Andra kammaren, att vi skola dock ej räkna på det sätt, att det är möjligt för oss här i vårt kapitalfattiga land att stå ut med större direkta skatter än vad varje annat land gör. Jag talar härvidlag ej å deras vägnar, som i främsta rummet drabbas av de direkta skatterna, utan jag talar å statens vägnar, ty naturligtvis blir det omöjligt för staten att få ett lyckligt ekonomiskt resultat i ett kapitalfattigt land, om man på detta sätt pålägger större bördor, än vad man i något annat land vågat göra. Tendensen är ju den att minska konsumtionsskatterna så mycket som möjligt och därigenom lätta bördorna, som konsumtionsskatterna ålägga befolkningen. Ja, naturligtvis är det ett synnerligen önskligt syfte, som man därvidlag vill fullfölja. Men, mina herrar, det är nödvändigt att se till, huruvida det går för staten att fullgöra de funktioner, staten måste fullgöra, för den händelse man sätter individens intresse framför statens. Man måste därvidlag ta exempel från andra länder. Dessutom tillkommer den omständigheten, att här påläggas allt flera bördor i socialt syfte för att direkt verka underlättande för de mindre bemedlade. Ja, det är ett synnerligen gott syfte och helt naturligt mycket väl sett. Men man måste dock se till, huruvida det är möjligt att åstadkomma dessa lättnader. Om man utan vidare tänker sig att lägga över från den indirekta beskattningen på den direkta, måste man till sist säga, stopp, det kan ej hjälpas.

»Emellertid torde väl de, som ha den uppfattningen, att den direkta beskattningen här i landet bör ökas, i främsta rummet vilja ta ökningen från dem, som ha de största inkomsterna. Mot detta strider ju likväl den tendensen, som alltmer gör sig gällande på många håll, att ej låta några så synnerligen stora inkomster uppstå, utan på allt sätt i stället söka verka nedtryckande och nedbringande på dessa inkomster. Jag förstår ej riktigt, huru dessa ansträngningar skola kunna bringas i överensstämmelse med varandra. Å ena sidan vill man taga bort den indirekta

beskattningen och lägga allt på den direkta beskattningen. Å andra sidan vill man göra allt för att beskära de inkomster, varav den direkta beskattningen skall uppstå. Jag tror, att det är alldeles nödvändigt, att man tänker sig något närmare in i dessa förhållanden och söker överblicka problemet både i dess helhet och dess detaljer, innan man ger vika för en så nog naturlig önskan från deras sida, som i främsta rummet anse sig vara de smås talmän, att lätta dessas bördor. Jag tror, att det är nödvändigt att söka överblicka det hela och se till, vad som är möjligt att åstadkomma. Om man icke gör detta, råkar man till sist ändå fast. Vi måste härvidlag lära av erfarenheten. Vi kunna ej tänka oss här i landet att vara föregångsmän på detta område och gå långt framför andra rikare och starkare nationer. Såsom jag nyss framhållit, motsvarar den fördelning av indirekta och direkta skatter, som för närvarande är rådande här i landet, fullt vad i det avseendet förefinnes i andra mycket större, starkare och rikare länder. Jag endast påpekar detta faktiska förhållande och överlämnar saken åt herrarnes eget omdöme. Särskilt anser jag, att varje riksdagsman ovillkorligen måste övertänka, huru han skall ställa sig till dessa skattesporsmål, huruvida det verkligen är rådligt att gå längre på den direkta beskattningens väg och inskränka den indirekta beskattningen mer, än vad som i något annat land visat sig möjligt.»

Huruvida herr Swartz här har rätt eller orätt i anmärkningen mot sina politiska motståndare, att de utan allmän prövning och plan vilja helt »lättvindigt» verka för »en omläggning av beskattningen», är icke nu rätta tillfället att pröva. Jag vill i stället taga fasta på den f. d. finansministerns ord, att det fordras »förutseende och förarbete» för att man skall kunna veta vad man gör, då man ändrar en detalj uti ett modernt, delvis på tullar och acciser och delvis på direkta skatter uppbyggt finanssystem. Det är sådant »förutseende och förarbete», som jag åsyftar med min här föreslagna utredning om planmässigheten, ändamålsenligheten och rättvisan i vårt skattesystem.

Herr Swartz säger icke i sitt anförande, att vi redan genom sådan allmän utredning tillräckligt sörjt för ifrågavarande »förutseende och förarbete», och jag tror icke heller, att detta är hans uppfattning. Men han åberopar sig på sin stora och, vill jag säga, med rätta av oss alla högt skattade personliga erfarenhet, icke minst som finansminister, uti våra »statsfinansiella spörsmål och särskilt i beskattningsfrågorna». Och på grund av dessa sina exceptionellt gynnsamma personliga förutsättningar gör herr Swartz det i hans anförande nu följande uttalandet, enligt vilket vi, vad beträffar skattesystemets omläggning från ett allt för starkt anlitande av de indirekta (»konsumtions-»)skatterna till ett starkare och rättvisare

anlitande av de direkta (inkomst- och förmögenhets-)skatterna »verkligen» »gått framåt så betydligt under sista tiden, att vi i dessa avseenden nått lika långt som det land, som alltid, åtminstone från liberalt håll, framhålls som föregångslandet i det avseendet, nämligen England.»

Detta för en finansvetenskaplig forskare överraskande påstående bevisar herr Swartz genom att anföra finansstatistiska siffror, som han tror och påstår ådagalägga, att »vi under 1910 i Sverige kommit upp till precis detsamma, som enligt sista uppgifterna från England är förhållandet där». Av de anförda siffrorna se vi, att de direkta skatterna i England (med Skottland och Irland?) år 1905 utgjorde 49,6 procent av alla skatter till stat och kommun, samt att i Sverige 1910 de direkta skatterna utgjorde 49,67 procent av alla skatter till stat och kommun. Och »England var dock det med direkta skatter högst belastade landet». Det »är av det anförda klart, att vi redan nu nått lika långt som vilket som helst annat land» — vad beträffar skattetyngdpunktens överflyttning från den »indirekta» till den »direkta» skattearten.

Herr Swartz skulle utan tvivel hava medgivit, att hans argument och bevisning saknade all real skattepolitisk betydelse och egentligen hade ingenting med den om bevillningsutskottets betänkande nr 24 år 1913 i Första kammaren förda debattens innehåll att skaffa, om det visades, att de av honom anförda finansstatistiska siffrorna innebära allenast detta, att då den i visst officiellt språkbruk vanliga tolkningen och användningen av termerna »direkt» och »indirekt» skatt tillämpas, visar det sig, att de sålunda hopsummerade skattekategorierna utgöra samma proportioner av hela skattesumman i England 1905 och Sverige 1910, men att detta faktum *absolut icke innebär*, att direkta och indirekta skatter ekonomiskt betunga de mindre bemedlade och de mera bemedlade samhällsklasserna *på ens närmelsevis samma sätt* i England och i Sverige.

Om herr Swartz' åhörare imponerades av hans anförande, så berodde det naturligtvis därpå, att de uppfattade herr Swartz' siffror såsom innebärande eller bevisande just en sådan real överensstämmelse mellan »direkt» och »indirekt» skattebörd, skattebelastning i Sverige och England. Och det synes mig, att hela tonen i herr Swartz' anförande, hela dettas syftning, visa, att han själv för ögonblicket åtminstone trodde, att han bevisade tillvaron av samma slags fördelning av den totala skattebördan, mellan direkt och indirekt skattebörd i Sverige och England.

Om vi bland »indirekta» skatter gripa ut tullar och acciser och bland »direkta» skatter inkomst- och förmögenhetsskatt samt jämföra dessa skatter i England och Sverige, observera vi följande, för herr Swartz naturligtvis ännu mer än för flertalet riksdagsmän välbekanta fakta.

En jämförelse mellan direkt och indirekt beskattning i England och Sverige.

För det finansår, som slutade med mars 1911 (jag har icke statistiken för 1905 till hands) såg den fullständiga listan på Englands tullar och acciser ut på följande sätt (enligt *The Statesman's Year-Book*, 1912, s. 43—44).

I. Tullar.	Pund sterling.
Tobak.....	17,169,863
Te.....	5,930,008
Rom.....	2,294,737
Konjak.....	1,190,355
Annan spirituosa.....	813,392
Vin.....	1,235,876
Korinter.....	124,068
Russin.....	220,372
Kaffe.....	179,202
Kakao, choklad etc.....	338,869
Socker, glukos etc.....	2,960,841
Motorsprit.....	427,143
Andra varor.....	223,272
	<hr/>
	Summa 33,108,025

II. Acciser.	
Spirituosa.....	18,751,206
Öl.....	12,767,217
Utskänkningsrättigheter.....	7,787,443
Järnvägar.....	315,166
Patentmediciner.....	325,646
Andra källor.....	231,945
	<hr/>
	Summa 40,178,623

Vi se framför oss en lista på finanstullar (icke skyddstullar eller handelspolitiska tullar) med motsvarande acciser. Tobak, spirituosa, öl och utskänkningsrättigheter inbringa £ 60,7732,13 av en totalinkomst å £ 73,286,548 eller omkring 83 procent.

Jämföra vi härmed Sveriges närvarande lista på tullar, skyddstullar, för de flesta och viktigaste av de mindre bemedlade klassernas födoämnen och övriga nödvändighetsartiklar, måste vi ju medgiva, att tvenne i skattepolitiskt avseende och med hänsyn till den ofrånkomliga skattebördans sannolika tryck på mindre och mera bemedlade samhällsklasser mer

olika systemer av indirekta skatter, än det engelska och svenska, näpeliggen låter tänka sig. Vad är då den skattepolitiska meningen med herr Swartz' uttalande, att vi »nått lika långt» som England uti de indirekta skatternas undanträngande relativt till de direkta?

Och låt oss nu anställa en liten jämförelse mellan dessa senare, de direkta skatterna, i England och Sverige.

Från uppgifterna i *Statistical Abstract for the United Kingdom* (nr 58) beräknar jag, att för finansåret 1908—9 utgjorde de totala offentliga inkomsterna £ 320,250,075, därav de totala statsinkomsterna £ 151,578,295 och de totala kommunalinkomsterna £ 168,671,780 (inklusive £ 25,352,843 »*Government Contributions*»). Den totala skattesumman utgjorde £ 202,584,008, därav £ 125,550,000 statsskatter och £ 77,034,008 kommunalskatter eller £ 133,449,357 direkta skatter och £ 69,134,651 indirekta skatter. Av de direkta skatterna voro £ 62,700,000 statsskatter och £ 70,749,357 kommunalskatter. Av de indirekta skatterna voro £ 62,850,000 statsskatter och £ 6,284,651 kommunalskatter. Således utgjorde 1908—9 i England (med Skottland och Irland) de direkta skatterna 65,8 procent av alla stats- och kommunalskatter tillsammans samt de indirekta skatterna 34,2 procent. Varpå avikelsen mellan denna statistik och den av herr Swartz för 1905 i sitt anförande framlagda beror, kan jag icke, då detta skrives, förklara. (Jag vill dock framhålla, att jag icke medräknat »*Government Contributions*» bland kommunalskatterna, utan ingår denna summa, så till vida som den utgöres av skatter, enbart uti inkomsterna.) Om min beräkning, som jag tror, är riktig, skulle de totala direkta skatterna i England ha hunnit ett gott stycke ut över de cirka 50 procent av alla skatter, varom herr Swartz talar. Vanligen ser man dock helt andra siffror uppgivas, då hithörande frågor framställas, därför att det vanliga är, att man icke slår samman stats- och kommunalskatter, utan redogör för vardera för sig samt sålunda menar endast statsskatterna, då man utan särskilt förbehåll talar om »skatterna».

Detta dock endast i förbigående. Avgörande för vår uppfattning av värdet av herr Swartz' argumentering blir i varje fall den omständigheten, att de direkta skatterna i England i vida högre grad skona de mindre inkomsterna, än vad fallet är i Sverige, och att det därför ur skattepolitisk synpunkt vore vilseledande att säga, att Sverige »kommit upp till precis detsamma som förhållandet är i England», även om i båda länderna de direkta skatterna utgjorde precis samma procent av den totala skattesumman.

I England äro alla inkomster under £ 160 (omkring 2,880 kronor) fria från direkt beskattning till staten. Från inkomster mellan £ 160 och 400

(2,880 kronor och 7,200 kronor) frändragas £ 160 (2,800 kronor) vid beskattningen, och endast överskottet beskattas. Från inkomster mellan £ 400 och £ 500 (7,200 och 9,000 kronor) frändragas £ 150 (2,700 kronor); från inkomster mellan £ 500 och £ 600 (9,000 och 10,800 kronor) frändragas £ 120 (2,160 kronor); och från inkomster mellan £ 600 och 700 (10,800 och 12,600 kronor) frändragas £ 70 (1,260 kronor) vid skattens beräkning.

Vidare har man i England infört en skattepolitisk åtskillnad mellan inkomst av eget arbete och inkomst utan eget arbete, i det samma inkomstbelopp betalar omkring 25 procent mindre i inkomstskatt, då inkomsten är ren arbetsinkomst, än då den är inkomst uteslutande ur utlånat kapital eller utarrenderad jord. Då inkomsten är av blandad art i detta avseende, blir skatteberäkningen på motsvarande sätt blandad. Denna princip tillämpas även på de inkomstbelopp, som återstå för beskattning, sedan ne nyss angivna skattefria avdragen gjorts.

Slutligen kan framhållas, att, då makars sammanlagda inkomst icke överstiger £ 500 (9,000 kronor), hustruns arbetsinkomst icke medräknas uti mannens beskattningsbara inkomst — under förutsättning, att mannens inkomst härrör ur personligt arbete, som intet har att skaffa med hustruns förvärvsarbete.

Inkomstskattefria i England äro vidare liffförsäkringspremier, då de icke överstiga $\frac{1}{6}$ av inkomstens belopp, samt i viss utsträckning sparbankernas och vissa kulturella och milda stiftelsers inkomster och helt och hållet *Friendly Societies'* och *Provident Societies'* inkomster.

Detta ger oss bilden av en skattepolitik, som utgår från grundsatsen, att de vanliga lönarbetarinkomsterna (upp till £ 160 eller 2,800 kronor) skola vara fria från direkt beskattning till staten, därför att de representera intet mer än existensminimum, samt att de medelstora inkomsterna (upp till £ 700 eller 12,600 kronor) skola skonas, mer, ju mindre de äro, med hänsyn till att de representera en ofta hård kamp för högre, men ej mer än just nödigt höga levnadsstandards. Att staten här minskar eller alltför avsevärt minskar inkomsten genom direkt beskattning innebär, att staten ekonomiskt mer skadar sig själv i sina medborgare än ekonomiskt gagnar sig själv genom sin offentliga inkomstökning.

Vad ha vi nu i Sverige för motstycke till denna engelska skattepolitik?

Från inkomstskatt frikallas bland andra sparbanker med reservfond å mindre än 5 procent av insättarnes fordran samt järnkontoret vissa hypotekskassor och kulturella och filantropiska inrättningar. Avdrag äger rum,

bland annat för alla utskylder, utom kronoutskylder, för ränta å gäld, för försäkringspremier och viss förlust i verksamhet. Från den förenade inkomst- och förmögenhetsskatten, som utgår å inkomsten och en sextiondedel av förmögenheten, äro belopp å mindre än 900 kronor fritagna (800 kronor plus varje belopp mindre än 100 kronor), men häri medräknas båda makarnes inkomster. Från och med 900 intill 6,000 kronor utgår skatten med från 0,4 procent till 2,2 procent av det taxerade beloppet enligt en skala med 10 trappsteg. För inkomster å 6,000 kronor eller mer utgår skatten med 1 procent av ett belopp, som beräknas efter en skala med 8 trappsteg, vilken gör skatten progressiv intill 80,000 kronors taxerat belopp.

Å orter med mycket mer än genomsnittligt dyra levnadskostnader får skatteskyldig, vilkens taxerade belopp icke överstiger 1,800 kronor, räkna avdrag från detta med högst 300 kronor. Mellan 1,800 och 3,000 kronor gälla högst 200 kronors avdrag. För varje barn under 15 års ålder får försörjningspliktig skattskyldig med under 6,000 kronor taxerat belopp räkna avdrag å detta med 100 kronor. Vid nedsatt förvärvsförmåga kan undantagsvis skattefrihet inträda vid mindre än 1,500 kronors taxerat belopp samt nedsättning med högst hälften av beloppet vid taxerade belopp mellan 1,500 och 3,000 kronor.

Detta är en början till statlig skattepolitik i den engelska inkomstskattelagens anda, men alldeles icke någon likställdhet med denna senare lagstiftning.

Vad de kommunala beskattningsförhållandena beträffar, äro dessa i England i hög grad föråldrade och otillfredsställande ur moderna skattepolitiska synpunkter. De direkta kommunalskatterna äro synnerligen betungande för de mindre bemedlade klasserna, i följd därav att de till stor del uttagas från hyresgästerna i proportion till bostadshyrans storlek. Då hyran, som bekant, utgör en större procent av inkomsten, ju mindre denna senare är, blir skattetrycket i detta fall störst för de fattigaste och minst för de förmögnaste — alldeles som fallet är med de indirekta (konsumtions-) skatterna.

I trots av bästa avsikt att vägleda rätt, hur vilseledande blir det icke då, att, såsom herr Swartz gör, summera ihop Englands statliga kommunala direkta skatter och att beteckna denna summa av direkta skatter såsom ett kriterium på en i finanspolitisk mening hög utveckling av systemet med direkta skatter, relativt till systemet med indirekta skatter?

Som bekant, äro de direkta kommunalskatterna även i Sverige särdeles betungande för de mindre bemedlade — delvis därför att de icke äro inrättade enligt samma moderna principer som de direkta statsskatterna.

Det närvarande ögonblickets lämplighet för den föreslagna utredningen.

Då jag härmed försökt visa, att herr Swartz' ovanbemälda uttalande om Sveriges närvarande skattepolitiska utveckling, jämförd med Englands, var en mindre god vägledning för den viktiga principfrågans och de hithörande sakförhållandenas rätta uppfattning, har jag naturligtvis gjort så allenast för att möjligast eftertryckligt exemplifiera behovet även inom Riksdagen av allsidig saklig och principiell utredning av vårt statliga och kommunala skattesystems byggnad och verkningar samt av de utvecklingslinjer, som erbjuda sig.

Att just det närvarande ögonblicket är rätt valt för en sådan utredning, torde icke kunna förnekas.

Vi måste ju räkna med mycket stora, nationens ekonomiska bärkraft till det yttersta påfrestande statsutgifter för såväl militäriska som socialpolitiska ändamål i den omedelbara framtiden. Är det icke då lika viktigt att undersöka beskattningsmetodernas lämplighet som att undersöka, hur det står till med nationens ekonomiska krafter och tillgångar? Den, som måste lassa på en dragare tyngsta möjliga börda, gör väl i icke blott att utröna, hur mycket dragaren i yttersta fall kan bära, utan även att besinna, hur bördan skall påläggas för att icke bli onödigtvis hindrande, plågende eller skadande för bäraren.

På grund av vad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om möjligheterna och sättet för åstadkommande av större planmässighet, ändamålsenlighet och rättvisa uti beskattningen till stat och kommun samt i förhållandet mellan statlig och kommunal beskattning.»

För att bringa denna motion även inför Andra kammaren hemställes med åberopande av ovanstående motionering:

att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om möjligheterna och sättet för åstadkommande av större planmässighet, ändamålsenlighet och rättvisa uti beskattningen till stat och kommun samt i förhållandet mellan statlig och kommunal beskattning.

Stockholm den 24 januari 1914.

Olof Nilsson,
Hagaby.